

Олег ЧУПА

Якщо відкриємо посібники для швидкого читання, то зауважимо, що більшість технік для пришвидшеного читання пропонують раціонально підходити до цього процесу, бо це нібито сприятиме кращому і швидшому засвоєнню тексту.

І це правда. Однак раціональний підхід до читання потрібний не тільки у цьому випадку, але й також тоді, коли хочемо вникнути у справжній досвід автора, поглянути на світ його ж очима. Зрештою, техніки швидкого читання під раціональним підходом до читання книги розуміють дуже вузькі поняття: назва книги, автор, вихідні дані, зміст, основні факти. Отож цей підхід у властивому значенні слова мав би включати у себе певне приготування до читання та саму оцінку тексту при безпосередньому його читанні. У кінці кінців це б мало дати нам певну картину досвіду автора, який би помалу ставав й частиною нашого досвіду.

Перед тим, як приступити до розвитку теми, потрібно зазначити, що все далі сказане не претендує на якусь абсолютність та й, зрештою, у цьому питанні її не може існувати. Отож, ведучи мову про процес приготування до читання, слід сказати, що на цьому етапі формується певне ставлення до твору, який є перед нами. На початку важливим є взагалі наше відношення до даної книги та її автора; відгуки, які ми чули, суттєво впливають на те, чи є у нас бажання читати цю книгу, чи ні. Не раз можемо переконатись на власному досвіді, як одну й ту саму книгу по-різному сприймають різні люди, а інколи зовсім протилежно. Вже не кажучи про те, що той, хто порадив нам її читати, завжди користується або нашим довір'ям, або недовір'ям. З самою книгою зустрічі ще не відбулося, але почались вже баталії навколо того, чи доберемось ми до тих думок, які бажав висловити автор у цій книзі, чи розрізнімо ми об'єктивно помилки та добрі думки. Тому, наскільки це від нас залежить, до читання потрібно підійти якнайменш упереджено, зняти усі ті перешкоди до розуміння іншої людини, які ми в змозі усунути. Потрібно при цьому віддати належну повагу авторові та врахувати те, що він, як і усі люди, виховувався у певних традиціях власного оточення, віддати шану тим почуттям, які спонукали його до написання цього твору (звичайно, йдеться про серйозні книги). На жаль, текст книги "говорить кожен раз одне й те ж саме і не може відповісти на поставлені питання інакше, ніж це написано. А отже, читач волею-неволею завжди залишається без будь-якої допомоги з боку самого автора". Тому й потрібно допомогти авторові відповісти на наші запитання, пояснити та оборонити свої думки. Як це зробити? Якщо врахувати слова Гумбольта, що "мова – це картина світу й погляди на світ" певної людини, то, щоб зрозуміти її, потрібно вникнути в саме життя тієї людини, зануритись у світ її дитинства та у світ її дорослих поглядів, які, як правило, формуються поетапно. Інколи трапляється й таке, що думки ранньої творчості протилежні поглядам пізнього періоду життя автора. Тому й часто можемо почути: ранній Достоевський, пізній Шевченко тощо. Адже нормальним є, коли погляди людини розвиваються та міняються. Часто це пов'язано із різними змінами у власному або суспільному житті. Багато творів Святих Отців та сучасних авторів можна відчитувати саме у такому контексті. Слід також сказати, що добре є, якщо ми маємо можливість скористатись особистими щоденником або листами письменника. Це буде запевненням того, що ми захищені у певній мірі від

упередженого погляду на життя автора. Такі щоденники залишили А. Шептицький, А. Єльчанінов, Т. Шевченко, В. Соловйов, Ф. Достоевський, Ф. Кафка, Ж.-П. Сартр та багато інших. Ці записи віддзеркалюють щоденне життя, в якому найкраще пізнається людина. З іншого боку, допомогою можуть служити відгуки про автора його сучасників, особливо тих, які його добре знали. Проте до цих свідчень слід ставитись з пересторогою, хоча й найупередженіші з них (при умові, що вони достовірні) у свій спосіб допоможуть відтворити реальний портрет даної людини. Потрібно лише ними вміло скористатись. Отож чим більше ми зможемо ознайомитись з життєвим шляхом автора та різними думками про нього, тим об'єктивнішим буде його образ у нашій уяві. І коли ми приступимо безпосередньо до читання книги, то знатимемо, чиї думки перед нами. Перед тим, як розпочати читання, вартує поглянути у передмову до видання та до зауваг перекладача, якщо це переклад. Передмова коротко представить нам характер даного твору та обставини його написання, а зауваги перекладача розкажуть нам про труднощі, з якими він зіткнувся і те, як слід розуміти конкретні місця тексту й окремі вислови. Це, безперечно, полегшить читання книги.

Сам процес читання – це своєрідна таємниця, в якій задіяні усі механізми людини: уява, пам'ять, розум, емоції, очі і т.д. Усі ці фактори урухомлюються практично самовільно, тобто ними зазвичай свідомо не керуємо. Так є з пересічними читачем. Однак цими механізмами не те, що можна, але і слід керувати з двох причин: щоб не втратити плоду читання, оминувши корисне, або щоб не зазнати шкоди від шкідливих думок, сприйнявши їх за чисту монету. Можна читати книгу, дозволяючи їй “вести” нас від початку до кінця, а можна читати критично. Потрібно в'яснити, коли слід чинити так, а коли інакше.

Якщо даний твір – це художня книга, і ми бажаємо отримати естетичну читацьку насолоду, то, звичайно, тоді треба просто вчитуватись, іншими словами, занурюватись у книгу. Так само можна робити й тоді, коли дана книга є тою, якій ми довіряємо, тобто тоді, коли ми довіряємо авторові, не сильно застановляючись над достовірністю його думок. Таким чином, вартує читати Святе Письмо, твори Отців, священні тексти, священні тексти тощо, тоді, коли ми прагнемо отримати духовну користь. Якщо піде аналіз на достовірність, користь втратиться. У такий спосіб ми також читаємо наших улюблених авторів. Отже, де є довіра до книги, там є глибше занурення у думки письменника. З іншого боку, не можна відкинути критичне читання, під час якого розум активно фільтрує та перевіряє інформацію, на одне згоджується, а на інше ні. Такий процес ми деколи називаємо “опрацюванням книги”. Швидше за все читач повинен вирішити, які книги читати у такий спосіб, а які ні. Знову ж тут ми не стоятимемо на роздоріжжі, коли складемо собі певну панораму про автора та його книгу ще до її читання. Воно ж, у свою чергу, є творчим процесом, в якому ніколи не можна конкретно окреслити якісь норми – читати вчимося ціле життя.

Завершуючи ці думки, потрібно сказати, що добре читання залежить від того, якими ми є у житті; як ставимось до помилок інших; чи намагаємось їх розуміти; чи пробуємо їх оправдати, чи перебільшити; чи шукаємо у словах інших підтвердження власним думкам. Це важливо, адже від цього залежить те, чи будемо ми виrozumілими до книги, чи допоможемо її автору передати нам свій досвід. Про Григорія Ниського кажуть, що його мова та не до кінця вміло висловлювання думок затінили велич його особи. Треба бути готовим до того, що на нашому шляху знайомства з книгами не раз траплятимуться такі випадки.

О. Чупа. Читання книги: входження у досвід автора // СЛОВО 4 (21) (2004) 22-23